

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME
EVROPSKI SUD ZA LJUDSKA PRAVA

Press Unit
Unité de la Presse
Odeljenje za štampu

© Savet Evrope, 2021.godine. Ovaj nezvaničan prevod je urađen u okviru projekta "Podrška kosovskim* institucijama u borbi protiv torture, zlostavljanja i degradirajućeg tretmana lica lišenih slobode". Projekat su podržali Vlada Norveške i Savet Evrope. Ovaj prevod ni na koji način ne obavezuje Sud.

© Council of Europe, 2021. Unofficial translation made under the Project on "Strengthening Kosovo* Institutions in Fight against Torture, Ill-treatment and Degrading Treatment". The project is funded by Norwegian government and the Council of Europe. This translation does not bind the Court.

© Conseil de l'Europe, 2021. Cette traduction non officielle a été faite dans le cadre de Project "Renforcer les institutions du Kosovo* dans la lutte contre la torture, les mauvais traitements et les autres traitements dégradants". Le projet est financé par le gouvernement norvégien et le Conseil de l'Europe. Cette traduction ne lie pas la Cour.

*Svaku odrednicu prema Kosovu, bilo da se radi o teritoriji, institucijama ili stanovništvu, u ovom tekstu treba razumeti u potpunosti u skladu sa Rezolucijom 1244 Saveta bezbednosti Ujedinjenih nacija i bez prejudiciranja statusa Kosova

*All references to Kosovo, whether the territory, institutions or population, in this text shall be understood in full compliance with United Nations Security Council Resolution 1244 and without prejudice to the status of Kosovo.

* Toute référence au Kosovo mentionnée dans ce texte, qu'elle concerne le territoire, les institutions ou la population, doit se comprendre en plein conformité avec la Résolution 1244 du Conseil de Sécurité de l'Organisation des Nations Unies et sans préjuger du statut du Kosovo.

Tematski pregled – Uslovi boravka u zatvoru i postupanja prema zatvorenicima

Oktober 2020.

Ovaj tematski pregled ne obavezuje ESLJP i nije iscrpan

Uslovi boravka u zatvoru i postupanje prema zatvorenicima

Vidi takođe tematske preglede: [„Boravak u zatvoru i mentalno zdravlje“](#), [„Štrajkovi glađu u zatvoru“](#), [„Kazna doživotnog zatvora“](#), [„Zdravstvena prava zatvorenika“](#) i [„Tajni zatvori“](#).

(Higijenski) Uslovi u ćelijama

Peers protiv Grčke

19. april 2001.

U avgustu 1994. godine podnosilac predstavke, koji je lečen od heroinske zavisnosti u Ujedinjenom Kraljevstvu, bio je uhapšen na atinskom aerodromu zbog krivičnih dela u vezi s narkoticima. Odveden je u pritvor u zatvoru *Koridarios* u Grčkoj i potom je protiv njega podignuta optužnica. Prvo je boravio u zatvorskoj psihijatrijskoj bolnici, a potom prebačen u Izolaciono odeljenje krila *Delta*, a nakon toga u krilo *Alfa*. On se, pre svega, pritužio zbog uslova zatočenja tvrdeći da je u krilu *Delta* morao da boravi u maloj ćeliji sa još jednim zatvorenikom, gde su imali otvoren toalet, koji često nije radio; temperatura u prostoriji bila je vrlo visoka, ceo zatvor je bio pretrpan zatvorenicima, a oni su u ćeliji imali sasvim malo prirodne svetlosti i nisu imali mogućnost da je provetre.

Evropski sud za ljudska prava je stao na stanovište da je u datom slučaju **prekršen član 3. Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda** (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) pošto je utvrdio da su uslovi zatočenja u Izolacionom odeljenju krila *Delta* u zatvoru *Koridalos* predstavljali ponižavajuće postupanje. ESLJP je naročito uzeo u obzir činjenicu da je, najmanje tokom dva meseca, podnosilac predstavke praktično bio primoran da znatan deo svakog dana

boravi u krevetu u svojoj ćeliji, bez ventilacije i bez prozora, a ponekad je temperatura postajala nepodnošljivo visoka. On je takođe morao da koristi toalet u prisustvu drugog zatvorenika i da prisustvuje kada taj drugi zatvorenik koristi toalet. ESLJP je smatrao da su uslovi zatočenja na koje se podnosilac predstavke pritužio bili takvi da su umanjili njegovo ljudsko dostojanstvo i da su mu izazvali osećaj uznemirenosti i inferiornosti, koji su mogli da ga ponize i obezvrede i verovatno da skrše njegov fizički ili moralni otpor.

Kalashnikov protiv Rusije

15. jul 2002.

Podnosilac predstavke je proveo gotovo pet godina u pretpretresnom pritvoru pod optužbom za proneveru, a potom 2000. godine bio pušten na slobodu. Pritužio se zbog uslova u pritvorskoj jedinici u kojoj je držan, posebno u vezi s tim što mu je ćelija bila pretrpana – na 17 kvadratnih metara držana su 24 pritvorenika – bio je okružen ljudima koji su neprestano pušili, tako da je bio primoran da postane pasivni pušač, nije mogao normalno da spava zato što se televizori i svetla u ćeliji nikada nisu isključivali, ćelija je bila puna bubašvaba i mrava, pa je on dobio čitav niz različitih kožnih oboljenja i gljivičnih infekcija usled kojih je izgubio sve nokte na nožnim prstima i nekoliko noktiju na rukama.

Iako je ESLJP prihvatio da nije bilo znakova koji bi ukazivali na svesnu nameru da se podnosilac predstavke ponizi, on je smatrao da su uslovi koji su vladali u pritvorskoj jedinici predstavljali ponižavajuće postupanje, čime je **prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). Naročito je pretrpano i nehigijensko okruženje imalo pogubne posledice na zdravstveno stanje i opšte blagostanje podnosioca predstavke, što je, u kombinaciji s dugim periodom pritvora u takvim uslovima doprinelo da ESLJP donese zaključak koji je doneo. Kada je reč o pretrpanosti ćelija, ESLJP je naglasio da je Evropski komitet za sprečavanje mučenja (CPT) utvrdio da sedam kvadratnih metara po zatvoreniku, aproksimativno, predstavlja poželjnu smernicu za projektovanje zatvorske ćelije.

Modârcă protiv Moldavije

10. maj 2007.

Podnosilac predstavke, koji boluje od osteoporoze, proveo je tokom 2005. godine devet meseci u pretpretresnom pritvoru u ćeliji od deset kvadratnih metara sa još trojicom pritvorenika. Mogućnost da pristupe dnevnom svetlu bila im je veoma ograničena; u ćeliji nije bilo valjanog grejanja ni provetravanja; struja i voda su povremeno nestajale. Podnosilac predstavke nije dobio posteljinu niti je dobio zatvorsku odeću; trpezarijski sto je bio u neposrednoj blizini toaleta, a svaki pritvorenik je imao pravo da svakog dana na hranu potroši samo 0,28 evra. Podnosilac predstavke je, između ostalog, tvrdio da je držan u nečovečnim i ponižavajućim uslovima.

ESLJP je zaključio da je kumulativno dejstvo uslova u kojima je podnosilac predstavke bio pritvoren i vreme tokom koga je bio primoran da trpi takve uslove predstavljalo **povredu člana 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). ESLJP je naročito ukazao na to da Moldavija nije osporila da je na ćelijskom prozoru bila troslojna metalna mreža, kao što nije osporila ni to da su tokom određenih perioda isključivani struja i voda, da podnosilac predstavke nije dobio posteljinu ni odeću i da je morao da se postara za uređenje ćelije, da se trpezarijski sto nalazio u neposrednoj blizini toaleta i da su dnevni izdaci za hranu bili ograničeni na 0,28 evra po pritvoreniku. Osim toga, ESLJP je zapazio da je Evropski komitet za sprečavanje mučenja (CPT), posle svoje posete tom zatvoru u septembru 2004, izvestio da je hrana bila „užasna i praktično nejestiva“.

Florea protiv Rumunije

14. septembar 2010.

Podnosilac predstavke, koji boluje od hroničnog hepatitisa i arterijske hipertenzije, boravio je u zatvoru od 2002. do 2005. godine. Oko devet meseci morao je da deli ćeliju u kojoj se nalazilo samo 35 postelja sa još između 110 i 120 drugih zatvorenika. Za sve vreme boravka držali su ga u ćelijama s drugim zatvorenicima koji su pušači. Posebno se pritužio zbog pretrpanosti ćelija i loših higijenskih uslova, uključujući to što je boravio u ćeliji ili u sobi zatvorske bolnice sa pušačima, kao i zbog toga što hrana koju su mu davali nije bila prilagođena njegovim različitim oboljenjima.

ESLJP je ustanovio da su uslovi zatočenja u kojima je podnosilac predstavke bio prinuđen da boravi premašili prag težine koji je potreban da bi **bio prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). ESLJP je naročito zapazio da boravak u pritvoru ili zatvoru u nekim slučajevima nalaže da se pojača zaštita ranjivih pojedinaca kako oni ne bi bili lišeni svojih prava po Konvenciji. Država je dužna da obezbedi da svi zatvorenici koji su lišeni slobode budu u uslovima u kojima se poštuje njihovo ljudsko dostojanstvo, da ne budu podvrgnuti patnji ili teškoćama koji po svom intenzitetu prevazilaze onaj neizbežan nivo patnje koji je inherentan svakom lišenju slobode, kao i da njihovo zdravlje ne sme biti ugroženo.

Ananyev i drugi protiv Rusije

10. januar 2012. (Pilot-presuda¹)

U ovom slučaju radilo se o pritužbi podnosioca predstavke da su zatočeni u nečovečnim i ponižavajućim uslovima u pritvorskim jedinicama dok čekaju početak suđenja u krivičnom postupku. Podnosioci predstavke su se naročito žalili da su primorani da borave u pretrpanim ćelijama i da praktično nisu mogli da dobiju nikakvo poboljšanje uslova pritvora niti bilo kakav oblik kompenzacije.

ESLJP je stao na stanovište da su podnosioci predstavke bili podvrgnuti nečovečnom i ponižavajućem postupanju, čime je **prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). ESLJP je naročito istakao da su podnosioci predstavke imali u ćelijama u kojima su boravili na raspolaganju po nešto manje od 1,25 kvadratnih metara, odnosno manje od dva kvadratna metra ličnog prostora, kao i da je broj pritvorenika u jednoj ćeliji znatno premašivao broj postelja koje su se tu nalazile. Pored toga, podnosioci predstavke su bili primorani da sve vreme provode u tim ćelijama, izuzev jednosatnog perioda koji je bio određen za boravak na otvorenom. U tim pretrpanim uslovima oni su jeli i koristili sanitarne prostorije; naročito je drugi podnositelj predstavke u takvim uslovima proveo više od tri godine. ESLJP je takođe stao na stanovište da je **bio prekršen član 13.** Konvencije (Pravo na delotvoran pravni lek) pošto je ustanovio da ruski pravni sistem u datom trenutku nije predviđao delotvoran pravni lek koji bi se mogao iskoristiti da bi se okončali tako nečovečni i ponižavajući uslovi pritvora ili da bi se pritvorenicima u vezi s tom situacijom pružilo odgovarajuće i dovoljno pravno zadovoljenje.

Saglasno **članu 46.** Konvencije (Obaveznost i izvršenje presuda) ESLJP je naročito istakao da se u kratkom roku i bez velikih dodatnih troškova mogu primeniti određene mere za poboljšanje materijalnih uslova pritvora – kao što je postavljanje paravana ili zavesa oko toaleta koji se nalaze u ćeliji, uklanjanje debele mreže na ćelijskim prozorima koja onemogućava prodor prirodnog svetla i razumno povećanje broja predviđenih tuširanja. Te mere zahtevaju neposredno planiranje i dalje korake. ESLJP je takođe ohrabrio ruske vlasti u njihovim pokušajima da pronađu integrisan pristup rešavanju problema pretrpanosti u pritvorskim jedinicama, pre svega, tako što će se promeniti pravni okvir, praksa i stavovi. Osim toga, ESLJP je istakao da je osnovni uzrok pretrpanosti pritvorskih jedinica to što se preterano često pribegava određivanju mere pritvora do početka suđenja bez valjanog opravdanja, kao i to što taj pretpretresni pritvor traje previše dugo.

Canali protiv Francuske

25. april 2013.

U ovom slučaju radilo se o uslovima pritvora u zatvoru *Šarla III* u Nansiju, koji je izgrađen 1857. godine da bi 2009. godine bio zatvoren zbog izuzetne oronulosti.

ESLJP je stao na stanovište da je **bio prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog i ponižavajućeg postupanja). Ustanovio je da je kumulativno dejstvo pretrpanosti i nepoštovanje higijenskih propisa izazvalo u podnosiocu predstavke osećaj očajanja i inferiornosti, koji je mogao potpuno da ga obezvredi i poniži. Takvi uslovi pritvora predstavljali su ponižavajuće postupanje.

Vasilescu protiv Belgije

18. mart 2014.

U ovom slučaju se, prvenstveno, radilo o uslovima boravka u pritvoru podnosioca predstavke u zatvorima u Antverpenu i Merksplasu. Podnositelj predstavke se naročito pritužio da su fizički uslovi boravka u pritvoru bili nečovečni i ponižavajući.

ESLJP je stao na stanovište da je u ovom slučaju **bio povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) u vezi sa fizičkim uslovima boravka u pritvoru podnosioca predstavke. ESLJP je naročito istakao da su pored problema pretrpanosti tih zatvora, navodi koje je podnositelj predstavke izneo o sanitarnim uslovima, pre svega, u delu koji se odnosi na tekuću vodu i pristup toaletima, bili sasvim ispravni i

¹. Procedura donošenja pilot-presuda razrađena je kao tehnika za identifikovanje strukturnih problema koji leže u osnovi repetitivnih predstavljanja protiv mnogih zemalja i ona nalaže državama da se uhvate ukoštac s tim problemima. Kada Evropski sud za ljudska prava dobije nekoliko predstavljanja koje u svom korenu imaju istovetan uzrok, on može odabrati jednu od tih predstavljanja ili više njih za prioritarno uzimanje u rad na osnovu pilot-procedure. Kada donosi pilot-presudu, ESLJP ima zadatak ne samo da odluči da li je u nekom konkretnom slučaju povređena Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava nego i da identifikuje sistemski problem i da dotičnoj državi jasno naznači kakav tip mera za ispravljanje treba da preduzme da bi se taj problem rešio. Više informacija o tome može se naći u tematskom pregledu: „[Pilot presude](#)“.

odrazili su ono stanje koje je opisao i [Evropski komitet za sprečavanje mučenja \(CPT\)](#) u različitim izveštajima podnetim posle nekoliko poseta zatvorima u Belgiji. Iako nema ničega što bi ukazalo na to da je postojala stvarna namera da se podnosilac predstavke ponizi ili obezvredi tokom boravka u pritvoru, ESLJP je ustanovio da su fizički uslovi boravka u pritvoru u zatvoru u Antverpenu i Merksplasu bili takvi da su mu izazvali teškoće i bol koji prevazilaze onaj neizbežan nivo patnje inherentan lišenju slobode te su stoga predstavljali nečovečno i ponižavajuće postupanje.

Saglasno **članu 46.** Konvencije (Obaveznost i izvršenje presuda) ESLJP je dalje konstatovao da su problemi u vezi s pretrpanošću zatvora u Belgiji, kao i problemi nehigijenskih i ruiniranih zatvora strukturni po svojoj prirodi i da se nisu odnosili samo na ličnu situaciju ovog podnosioca predstavke. Stoga je ESLJP preporučio da Belgija predvidi donošenje opštih mera koje će zatvorenicima garantovati uslove pritvora u skladu sa odredbama člana 3. Konvencije i pružiti im mogućnost da koriste delotvoran pravni lek pomoću koga bi mogli da se izbore za obustavu navodnih kršenja prava ili da im omoguće da dobiju bolje uslove boravka u pritvoru.

Yengo protiv Francuske

21. maj 2015.

U ovom slučaju radilo se o uslovima pritvora zatvorenika u zatvoru *Numea*, u Novoj Kaledoniji. Podnosilac predstavke se pritužio zbog tih uslova i zbog toga što nije imao na raspolaganju delotvoran pravni lek kojim bi mogao da izjavi žalbu na te uslove domaćim vlastima.

ESLJP je prvo konstatovao da **podnosilac predstavke više ne može tvrditi da je žrtva povrede člana 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) zato što mu je domaći sud dosudio izvesnu naknadu za štetu koju je pretrpeo usled takvih uslova zatočenja. Međutim, ESLJP je ustanovio da u predmetno vreme francusko unutrašnje pravo nije pružilo mogućnost podnosiocu predstavke da iskoristi bilo koji preventivni pravni lek pomoću koga bi se mogao hitno izboriti za prekid nečovečnih i ponižavajućih uslova pritvora. Prema tome, u ovom slučaju je, kako je utvrdio ESLJP, bio **povređen član 13.** Konvencije (Pravo na delotvoran pravni lek).

Szafrański protiv Poljske

15. decembar 2015.

Podnosilac predstavke se pritužio da su uslovi pritvora u kojima je boravio u zatvoru *Vrunki* bili neadekvatni. Naročito se žalio zbog toga što su u sedam od deset ćelija u kojima je boravio toaleti bili odvojeni samo paravanom od pleksiglasa svega 1,20 metara visoki, bez ikakvih vrata.

ESLJP je stao na stanovište da **nije bio povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). ESLJP je naročito istakao da je u ovom konkretnom slučaju jedina teškoća koju je podnosilac predstavke morao da trpi bilo to što su toaleti bili nedovoljno odvojeni od ostalih delova ćelije. Osim toga, ćelije su bile propisno osvetljene, grejane i provetravane i zatvorenik je mogao da se bavi različitim aktivnostima van ćelije. Prema tome, za ukupne uslove pritvora ne može se doneti zaključak da su izazvali bol i teškoće koji bi premašili neizbežan nivo patnje inherentan lišenju slobode, niti da su prekoračili prag težine prema članu 3. Međutim, ESLJP je ustanovio da je **povređen član 8.** Konvencije (Pravo na poštovanje privatnog života). U tom smislu ESLJP je naročito podsetio da su u skladu s njegovom sudskom praksom domaće vlasti imale pozitivnu obavezu da omoguće pristup toaletima odvojen od ostatka ćelije na način koji bi obezbedio minimum privatnosti. ESLJP je takođe istakao da, prema [Evropskom komitetu za sprečavanje mučenja \(CPT\)](#), sanitarni aneks koji je samo delimično odvojen od ostatka ćelije nije prihvatljiv u ćeliji u kojoj boravi više od jednog zatvorenika. Pored toga, *CPT* je preporučio da se u svim ćelijama u kojima se nalaze toaleti ti toaleti budu propisno ograđeni i zaklonjeni. Uprkos tome, podnosilac predstavke je bio smešten u ćeliju u kojoj toalet nije potpuno odvojen tako da ga je morao koristiti u prisustvu drugih zatvorenika. Time su poljske vlasti propustile da ispune svoju pozitivnu obavezu i obezbede minimalni nivo privatnosti podnosiocu predstavke.

Rezmives i ostali protiv Rumunije

25. april 2017. (Pilot-presuda²)

U ovom slučaju radilo se o uslovima pritvora u rumunskim zatvorima i u pritvorskim jedinicama pri policijskim stanicama. Podnosioci predstavke su se, između ostalog, pritužili na pretrpanost ćelija, neadekvatne sanitarne prostorije, nehigijenske uslove, lošu hranu, ruiniranu opremu i zagađenost ćelija pacovima i insektima.

ESLJP je stao na stanovište **da je prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) pošto je ustanovio da su uslovi u kojima su podnosioci predstavke boravili u pritvoru, ako se uzme u obzir i dužina njihovog boravka u pritvoru, bili takvi da su prouzrokovali teškoće koje prevazilaze neizbežan nivo patnje inherentan lišenju slobode.

Saglasno **članu 46.** (Obaveznost i izvršenje presuda) ESLJP je dalje konstatovao da je položaj u kome su se nalazili ovi podnosioci predstavke deo opšteg problema koji vodi poreklo od strukturne disfunkcionalnosti koja je karakteristična za zatvorski sistem u Rumuniji; to stanje stvari traje uprkos tome što ga je ESLJP identifikovao još 2012. godine (u presudi koju je 24. jula 2012. doneo u predmetu **Iacov Stanciu protiv Rumunije**). Da bi se ta situacija ispravila, ESLJP smatra da Rumunija mora primeniti dva tipa opštih mera: (1) mere za smanjenje pretrpanosti i poboljšanje materijalnih uslova boravka u pritvoru i (2) pravne lekove (preventivni pravni lek i specifičan kompenzatorni pravni lek).

Valentin Baştovoi protiv Republike Moldavije

28. novembar 2017.

Podnosilac predstavke se pritužio na uslove pritvora u *Zatvoru br. 13*, u Kišinjevu i na to da nema na raspolaganju delotvoran pravni lek pomoću koga bi mogao da traži ostvarenje svojih prava.

ESLJP je stao na stanovište da se u ovom slučaju radilo o **povredi člana 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) pošto je utvrdio da je tokom vremena koje je proveo u *Zatvoru br. 13*, u Kišinjevu, podnosilac predstavke bio podvrgnut uslovima pritvora koji su njemu doneli teškoće koje prevazilaze neizbežan nivo patnje inherentan lišenju slobode. ESLJP je naročito ukazao da se i u izveštajima koje su Zaštitnik građana Moldavije (Ombudsman) i Evropski komitet za sprečavanje mučenja (CPT) podneli u vreme kada je podnosilac predstavke boravio u zatvoru ukazivali na veoma loše uslove u tom objektu. ESLJP je takođe primetio da država Moldavija nije predočila nijedan dokaz kojim bi potkrepila svoju tvrdnju da su u poslednjih nekoliko godina uslovi u tom zatvoru znatno poboljšani. Osim toga, ESLJP je stao na stanovište da je **bio prekršen član 13.** Konvencije (Pravo na delotvoran pravni lek) **u vezi sa članom 3.** Konvencije pošto je ustanovio da u unutrašnjem pravu ne postoji nijedan domaći pravni lek kojim bi se mogli izmeniti uslovi pritvora koji se kose sa članom 3. Konvencije.

Koureas i drugi protiv Grčke

18. januar 2018.

Predstavku je podnelo 28 podnosilaca, zatočenih u zatvoru *Grevena*, koji su se, pre svega, pritužili zbog opštih uslova u kojima borave i zbog toga što nemaju na raspolaganju nijedan delotvoran pravni lek koji bi mogli da primene kako bi se borili za promenu tih uslova.

ESLJP je saopštio da ne može zaključiti kako su opšti uslovi boravka podnosilaca predstavke u pritvoru u zatvoru *Grevena* premašili neizbežan nivo patnje inherentan lišenju slobode i da su predstavljali ponižavajuće postupanje. U ovom konkretnom slučaju, ESLJP je odbio pritužbe trojice podnosilaca predstavke zbog toga što nisu iscrpli sve domaće pravne lekove, a za preostalih 25 podnosilaca predstavke zaključio je da **nije bilo povrede člana 3. Konvencije** (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). ESLJP je naročito istakao da ti podnosioci predstavke nisu opisali svoje individualne situacije i naglasio je da on nije mogao da ustanovi koji je od tih podnosilaca predstavke bio pogođen pretrpanošću ćelija. ESLJP je takođe istakao da nedostatak ličnog prostora u ovom slučaju nije bio praćen neadekvatnim fizičkim uslovima. Međutim, ESLJP je zaključio da je zaista **prekršen član 13.** (Pravo na delotvoran pravni lek) **sagledan u vezi sa članom 3.** kod istih tih 25 podnosilaca predstavke pošto je ustanovio da, u meri u kojoj je podnosilac predstavke tvrdio da je lično pogođen opštim uslovima boravka u zatvoru, pravni lekovi koje predviđa grčko unutrašnje pravo ne bi bili ni od kakve koristi za izjavljivanje žalbe zbog takvih uslova.

². Vidi Napomenu 1, gore.

Pocasovski i Mihaila protiv Republike Moldavije i Rusije

29. maj 2018.

U ovom slučaju radilo se o podnosiocima predstavke koji su se pritužili da ih drže u veoma lošim uslovima u jednom moldavskom zatvoru u kome nema struje i vode jer su separatisti iz „Moldavske Republike Prignjestrovlje“ isekli dovode struje i vode.

ESLJP je utvrdio da je Republika Moldavija **prekršila član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) u odnosu i na jednog i na drugog podnosioca predstavke. ESLJP je naročito ustanovio da, iako su opštinske vlasti koje su naredile da se prekinu dovodi zatvoru bile pod kontrolom Moldavske Republike Prignjestrovlje, sam zatvor je bio pod punom kontrolom moldavske vlade. ESLJP se takođe složio sa domaćim zaključcima o tome da su ova dvojica muškaraca bili držani u nehumanim uslovima od septembra 2002. do aprila 2004. jer nisu imali vode, struje, hrane ni grejanja. Konačno, ESLJP je konstatovao da su im domaći sudovi dosudili naknadu za to, ali da je ta naknada bila znatno manja od iznosa koji ESLJP uobičajeno daje. Prema tome, podnosioci predstavke su pretrpeli povredu svojih prava po Konvenciji pa je ESLJP naložio da svakome od njih budu isplaćena dodatna novčana sredstva na ime nematerijalne štete. Osim toga, ESLJP je dalje konstatovao da je Republika Moldavija **prekršila član 13.** Konvencije (Pravo na delotvoran pravni lek) u odnosu na prvog podnosioca predstavke zato što postupak vođen pred domaćim sudom nije bio delotvorno pravno sredstvo za poboljšanje uslova pritvora, nego je poslužio samo za davanje kompenzacije.

Clasens protiv Belgije

28. maj 2019.

U ovom slučaju radilo se o pogoršanju uslova u kojima je podnosilac predstavke boravio u pritvoru u zatvoru *Itr* u Belgiji tokom štrajka zatvorskih čuvara od aprila do juna 2016. Podnosilac predstavke se pritužio na materijalne uslove pritvora i činjenicu da nije imao pristup nijednom delotvornom pravnom leku.

ESLJP je stao na stanovište da je **bio prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) pošto je ustanovio da su uslovi boravka podnosioca predstavke u vreme štrajka zatvorskih čuvara predstavljali ponižavajuće postupanje, što je proisteklo iz kumulativnog dejstva nedostatka fizičkih vežbi, više puta ponovljenih prekršaja higijenskih propisa, nedostatka kontakta sa spoljnim svetom i nesigurnosti u pogledu toga da li će njegove osnovne potrebe biti zadovoljene. ESLJP je zaključio da je podnosilac predstavke bio izložen patnji čiji je intenzitet prevazilazio neizbežan nivo patnje inherentan lišenju slobode. ESLJP je takođe zaključio da je u ovom slučaju **bio prekršen član 13.** Konvencije (Pravo na delotvoran pravni lek) **sagledan zajedno sa članom 3.** Konvencije pošto je ustanovio da belgijski sistem u predmetnom vremenu nije pružao delotvoran pravni lek koji bi se mogao primeniti u praksi – drugačije rečeno, nije pružao pravni lek koji bi mogao obezbediti da se ispravi situacija i dobije naknada za situaciju čija je žrtva bio podnosilac predstavke i koji bi mogao sprečiti da se nastave navodne povrede prava.

Petrescu protiv Portugalije

3. decembar 2019.

Podnosilac predstavke je uhapšen i odveden u policijski zatvor u Lisabonu, gde je trebalo da izdrži kaznu od sedam godina zatvora koja mu je bila izrečena zbog pljačke i udruživanja radi izvršenja krivičnog dela, i tu je u pritvoru boravio od marta 2012. do oktobra 2014, kada je prebačen u zatvor *Pinjeiro da Kruz*, gde je boravio do decembra 2016. Podnosilac predstavke se naročito pritužio na uslove pritvora, pre svega, na pretrpanost zatvora, na to što nisu bili ispunjeni higijenski i sanitarni uslovi i što nije bilo grejanja.

ESLJP je u ovom slučaju konstatovao nekoliko **povreda člana 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). U svetlu uslova u kojima je podnosilac predstavke držan u policijskom zatvoru u Lisabonu i u zatvoru *Pinjeiro da Kruz*, ESLJP je utvrdio da je ponižavajuće postupanje trajalo 376 dana sa prekidima i nečovečno i ponižavajuće postupanje u nekoliko različitih perioda koji su trajali 385, odnosno 36 i 18 dana. U svojoj Presudi ESLJP je takođe predložio da portugalska država predvidi da donese opšte mere: prvo, treba da preduzme mere koje će osigurati da svim zatvorenicima budu obezbeđeni uslovi koji su u skladu sa članom 3. Konvencije; drugo, treba da ustanovi pravni lek koji će moći da spreči nastavak navodnog kršenja prava ili da omogućiti zatvorenicima da pomoću tog pravnog leka obezbede da im se poboljšaju uslovi boravka.

J. M. B. (br. 9671/15) i drugi protiv Francuske

30. januar 2020.

Ovaj predmet obuhvata 32 slučaja prituživanja na loše uslove u sledećim zatvorima: *Dikos* (Martinik), *Faa Nutania* (Francuska Polinezija), *Baje-Mau* (Gvadelupe, Nim, Nica i Fren), kao i pritužbe zbog pretrpanosti u zatvorima i zbog male delotvornosti preventivnih pravnih lekova koji su bili na raspolaganju zatvorenicima o kojima je reč.

ESLJP je stao na stanovište da su bila **povređena prava po članu 13.** Konvencije (Pravo na delotvoran pravni lek) 32 podnosioca predstavke, kao i da su povređena prava iz člana 3. (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) 27 podnosilaca predstavke. ESLJP je naročito konstatovao da je lični prostor koji je imala na raspolaganju većina podnosilaca predstavke pao ispod traženog minimalnog standarda od tri kvadratna metra tokom vremena koje su oni proveli u pritvoru; ta situacija je bila dodatno otežana time što oni nisu imali privatnosti prilikom korišćenja toaleta. Kada je reč o podnosiocima predstavke koji su imali na raspolaganju lični prostor veći od tri kvadratna metra, ESLJP je stao na stanovište da zatvori u kojima su oni boravili ili u kojima i dalje borave, generalno uzev, pružaju pristojne uslove boravka ili dovoljnu slobodu kretanja i aktivnosti van ćelija. Osim toga, ESLJP je zaključio da su preventivni pravni lekovi koji postoje u unutrašnjem pravnom sistemu – hitna predstavka radi zaštite neke od osnovnih sloboda i hitna predstavka kao zahtev za primenu odgovarajućih mera – u praksi bili nedelotvorni, a ustanovio je i da su ovlašćenja sudija upravnih sudova da izdaju naloge ograničena. Osim toga, uprkos pozitivnoj promeni u sudskoj praksi, pretrpanost zatvora i oronulost nekih zatvora predstavljaju prepreku za potpuni i neposredni prestanak teških kršenja osnovnih prava pomoću pravnih lekova koji su na raspolaganju licima lišenim slobode. Naposljetku, saglasno **članu 46.** Konvencije (Obaveznost i izvršenje presuda) ESLJP je konstatovao da stopa zauzetosti zatvora svedoči da postoji strukturni problem. Stoga je ESLJP preporučio tuženoj državi da razmotri mogućnost da donese opšte mere u cilju rešavanja problema pretrpanosti i poboljšanja materijalnih uslova boravka u zatvoru, kao i da u pravni sistem uvede delotvoran preventivni pravni lek.

Zlostavljanje čiji su počinioci drugi zatvorenici

Premiiny protiv Rusije

10. februar 2011.

U ovom slučaju radilo se o navodnom zlostavljanju pritvorenika koji je bio osumnjičen da je neovlašćeno prodro u onlajn sistem bezbednosti jedne banke, a zlostavljači su bili ostali pritvorenici i zatvorski čuvari; osim toga, on se pritužio da njegova molba za puštanje na slobodu nije brzo uzeta u razmatranje.

ESLJP je u ovom slučaju ustanovio **tri povrede člana 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja): zbog toga što vlasti nisu ispunile svoju pozitivnu obavezu da na adekvatan način obezbede fizički i psihički integritet i blagostanje podnosioca predstavke; zbog toga što nije sprovedena delotvorna istraga povodom navoda podnosioca predstavke o tome da su ga drugi pritvorenici sistematski zlostavljali i zbog toga što vlasti nisu delotvorno istražile pritužbu podnosioca predstavke da su ga čuvari zlostavljali. Osim toga, ESLJP je zaključio da **nije bio povređen član 3.** povodom tvrdnje podnosioca predstavke da su ga čuvari zlostavljali.

Vidi takođe: **Boris Ivanov protiv Rusije**, Presuda, od 6. oktobra 2015.

Stasi protiv Francuske

20. oktobar 2011.

Podnosilac predstavke je tvrdio da je tokom dva perioda koja je proveo u zatvoru bio žrtva zlostavljanja drugih zatvorenika, pre svega zbog svoje homoseksualnosti, a tvrdio je i da vlasti nisu preduzele neophodne mere da osiguraju njegovu zaštitu.

ESLJP je stao na stanovište da **nije bio povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). ESLJP je ustanovio da su, u konkretnim okolnostima ovog slučaja i uzimajući u obzir sve činjenice na koje im je skrenuta pažnja, vlasti preduzele sve mere za koje se razumno moglo očekivati da ih preduzmu kako bi zaštitile podnosioca predstavke od fizičkih povreda.

[Yuriy Illarionovich Shchokin protiv Ukrajine](#)

3. oktobar 2013.

U ovom slučaju radilo se o smrti zatvorenika, sina podnosioca predstavke, posle mučenja čiji su počinioci bili ostali zatvorenici, uz moguće učešće jednog zatvorskog službenika; to se dogodilo dok je sin podnosioca predstavke boravio u kažnjeničkoj koloniji.

ESLJP je stao na stanovište da je u ovom slučaju bio **prekršen član 2.** Konvencije (Pravo na život) u materijalnom aspektu tog člana zbog toga što je sin podnosioca predstavke ubijen u vreme dok je boravio u zatvoru. ESLJP je takođe ustanovio da je **povređen član 2.** u njegovom procesnom aspektu jer istragu povodom okolnosti u kojima je nastupila smrt sina podnosioca predstavke vlasti nisu sprovele s dužnom pažnjom i budnošću. ESLJP je, osim toga, ustanovio da je **povređen član 3.** Konvencije (Zabrana mučenja) u njegovom materijalnom aspektu zbog mučenja kome je bio podvrgnut sin podnosioca predstavke, kao i da je **povređen član 3.** u njegovom procesnom aspektu zbog toga što Država nije u dovoljnoj meri istražila te akte mučenja.

[D. F. protiv Letonije \(br. 11160/07\)](#)

29. oktobar 2013.

Podnosilac predstavke se naročito pritužio da je kao bivši plaćeni policijski doušnik i seksualni prestupnik bio izložen stalnom riziku od nasilja ostalih zatvorenika dok je boravio u zatvoru tokom 2005. i 2006. godine, kao i da ga letonske vlasti nisu prebacile u bezbedniji kazneni zavod.

ESLJP je stao na stanovište da je bio **prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog i ponižavajućeg postupanja). Naročito je ustanovio da je zbog toga što vlasti nisu sprovele delotvornu koordinaciju, podnosilac predstavke živeo u neprestanom strahu od neposredne pretnje zlostavljanjem tokom više od godinu dana uprkos tome što su vlasti bile svesne da takav rizik postoji.

[Gjini protiv Srbije](#)

15. januar 2019.

U ovom slučaju radilo se o nasilju među zatvorenicima, pre svega o tome da se podnosilac predstavke pritužio da je bio podvrgnut napadima, silovanju i poniženjima ostalih zatvorenika s kojima je boravio u zatvorskoj ćeliji, kao i da ga zatvorska uprava nije zaštitila i da nije sprovedla valjanu istragu povodom njegovih pritužbi.

ESLJP je stao na stanovište da je **bio povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) zbog toga što vlasti nisu zaštitile podnosioca predstavke od maltretiranja kome su ga podvrgli ostali zatvorenici. ESLJP je, pre svega, ustanovio da je podnosilac predstavke izneo kredibilne tvrdnje o tome da je žrtva nasilja drugih zatvorenika. Zatvorskom osoblju je trebalo u vreme tih događaja da bude potpuno jasno da je on zlostavljan, ali ništa nije učinjeno da se on zaštiti. ESLJP je takođe stao na stanovište da je u ovom slučaju **bio povređen član 3.** Konvencije zato što nije sprovedena istraga povodom pritužbi podnosioca predstavke. ESLJP je posebno ukazao na to da država Srbija nije sprovedla istragu niti je pokrenula postupak povodom njegovih pritužbi iako su vlasti morale biti svesne svega toga jer je podnosilac predstavke u parničnom postupku dobio naknadu i pritom se žalio različitim telima zbog onoga što mu se događalo.

(Navodi o) zlostavljanju čiji su počinioci zatvorski službenici

[Tali protiv Estonije](#)

13. februar 2014.

U ovom slučaju radilo se o pritužbi podnosioca predstavke da su ga maltretirali zatvorski službenici kada je odbio da se povinuje njihovim naredbama. Protiv njega je, kako je naveo, upotrebljen biber-sprej i bio je prikovan za postelju namenjenu obuzdavanju zatvorenika.

ESLJP je stao na stanovište da je u tom slučaju **bio prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). Naročito kada je reč o legitimnosti korišćenja biber-spreja protiv podnosioca predstavke, ESLJP se pozvao na Izveštaj Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja (CPT), u kome je on izrazio zabrinutost zbog primene takvih agensa u postupanju organa reda i zakona. Prema stanovištu CPT, biber-

sprej je potencijalno opasna supstanca koja se ne sme koristiti u zatvorenim prostorima i nikada se ne sme upotrebiti protiv zatvorenika nad kojim je već uspostavljena kontrola. Biber-sprej bi mogao da ima teške posledice po zdravlje jer može da izazove iritaciju respiratornog trakta i sluzokože očiju, grčeve, alergije, čak i pulmonarni edem ili unutrašnje krvarenje ako se koristi u velikim dozama. Imajući na umu sve te potencijalno teške posledice korišćenja biber-spreja u zatvorenom prostoru i činjenicu da su zatvorski službenici imali na raspolaganju alternativna sredstva ako su želeli da sputaju podnosioca predstavke – ta alternativna sredstva su šlemovi ili štitovi – ESLJP je utvrdio da okolnosti nisu opravdavale primenu biber-spreja. Kada je reč o vezivanju podnosioca predstavke za specijalnu postelju namenjenu obuzdavanju zatvorenika, ESLJP je naročito naglasio da mere sputavanja zatvorenika nikada ne treba koristiti kao sredstvo za kažnjavanje već samo onda kada treba sprečiti da zatvorenik sam sebi naudi ili da dovede u ozbiljnu opasnost druge pojedince ili zatvorske čuvere. U slučaju ovog podnosioca predstavke nije ubedljivo dokazano da je po završetku sukoba sa zatvorskim službenicima – i pošto je odveden u disciplinsku samicu – predstavljao takvu opasnost za sebe ili druge da je to moglo da opravda primenu jedne takve mere. Vreme od tri i po sata, koliko je on bio prikovan za krevet za obuzdavanje zatvorenika, nije, prema tome, uopšte bilo zanemarljivo, a njegova dugotrajna sputanost morala je da mu nanese duševni bol i fizičku neugodnost.

Milić i Nikezić protiv Crne Gore

28. april 2015.

Podnosioci predstavke su se pritužili da su ih zlostavljali zatvorski čuvari – naveli su da su ih čuvari tukli gumenim palicama dok su pretresali njihove ćelije – kao i da je istraga koja je potom sprovedena povodom njihovih pritužbi bila nedelotvorna. Prema tvrdnjama države Crne Gore, čuvari su morali da primene silu protiv podnosilaca predstavke da bi nadvladali njihov otpor koji su im pružili dok su oni ulazili u njihovu ćeliju.

ESLJP je stao na stanovište da se u ovom slučaju radilo o **dve povrede člana 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) zbog zlostavljanja kome su obojica podnosilaca predstavke bila podvrgnuta tokom pretresa ćelije, kao i zbog nedelotvornosti istrage pokrenute povodom njihovih pritužbi u vezi sa zlostavljanjem. ESLJP je naročito ustanovio da iako je utvrđeno u disciplinskom postupku i postupku za naknadu štete povodom pritužbe podnosilaca predstavke za zlostavljanje da su čuvari primenili prekomernu silu, odšteta koja im je dosuđena nije bila dovoljna. Isto tako, ni domaći sudovi ni država Crna Gora nisu stvarno priznali da je takvo ponašanje predstavljalo zlostavljanje. ESLJP je, s druge strane, ustanovio da je nanošenje udaraca podnosiocima predstavke gumenim palicama – što su utvrdili domaći organi – predstavljalo zlostavljanje u smislu člana 3. Konvencije.

Cirino i Renne protiv Italije

26. oktobar 2017.

U ovom slučaju radilo se o pritužbi dvojice podnosilaca predstavke da su ih u decembru 2004. maltretirali zatvorski službenici u kazneno-popravnom zavodu *Asti*. Podnosioci predstavke su, pre svega, naveli da su akti nasilja i zlostavljanja koje su oni pretrpeli u tom kazneno-popravnom zavodu predstavljali mučenje, kao i da je kazna koja je izrečena licima odgovornim za to zlostavljanje bila neadekvatna. Podnosioci predstavke su naglasili da je Država time što nije uvrstila delikt mučenja u unutrašnje pravo propustila da preduzme neophodne korake za sprečavanje zlostavljanja koje su oni pretrpeli.

ESLJP je stao na stanovište da se u ovom slučaju radilo o **povredama člana 3. Konvencije** (Zabrana mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja), i kada je reč o postupanju prema podnosiocima predstavke (materijalni aspekt) i kada je reč o načinu na koji su domaće vlasti odgovorile na pritužbe (procesni aspekt). ESLJP je, pre svega, ustanovio da je zlostavljanje kome su bili podvrgnuti podnosioci predstavke – i koje je bilo namerno i izvedeno sa umišljajem i na organizovan način u vreme dok su oni bili pod staranjem zatvorskih službenika – predstavljalo mučenje. Osim toga, ESLJP je dalje zaključio da su domaći sudovi uložili istinski napor da ustanove činjenice i otkriju pojedince koji su odgovorni za postupanje prema podnosiocima predstavke. Međutim, ti sudovi su zaključili da, prema italijanskom pravu merodavnom u to vreme, nije postojala nijedna zakonska odredba koja bi im omogućila da postupanje o kome je ovde reč okvalifikuju kao mučenje. Morali su da potraže druge odredbe krivičnog zakonika koje, međutim, podležu zastarevanju. Usled te praznine u pravnom sistemu domaći sudovi nisu imali na raspolaganju sredstva pomoću kojih bi mogli da osiguraju da postupanje državnih

službenika koje se kosi sa članom 3. ne ostane nekažnjeno.

Öcalan protiv Turske

4. septembar 2018. (Odluka o prihvatljivosti)

U ovom slučaju se, prvenstveno, radilo o navodima Abdulaha Odžalana (*Abdullah Öcalan*)³ da je 2008. godine bio podvrgnut zlostavljanju prilikom jednog od pretresa njegove ćelije. Podnosilac predstavke se, pre svega, pritužio da je bio podvrgnut zlostavljanju, kako fizičkom, tako i verbalnom, dok je pretresana njegova ćelija i da je istraga povodom njegovih pritužbi bila nedelotvorna.

ESLJP je ovu predstavku proglasio **neprihvatljivom** kao očigledno neosnovanu. Kada je reč o navodima o zlostavljanju, ESLJP je ustanovio da ne postoji utuživa tvrdnja da su podnosioca predstavke zatvorski čuvari 7. oktobra 2008. podvrgli postupanju koje bi se kosilo sa članom 3. Konvencije (nečovečno i ponižavajuće postupanje). ESLJP je naročito zapazio da su na dan kada su se navodno dogodili ti incidenti i narednih dana podnosioca predstavke ispitali mnogobrojni lekari koji nisu ustanovili nijedan znak fizičkih povreda ni duševne patnje. Isto tako, sam podnosilac predstavke tada nije ništa slično pomenuo. Pored toga, on nije lično podneo pritužbu zatvorskoj upravi ni javnom tužiocu nadležnom za taj zatvor. Što se tiče istrage, ESLJP je objasnio da kada nema utuživih tvrdnji, nacionalne vlasti nemaju obavezu da sprovedu delotvornu istragu.

Vidi takođe predmet vođen u skorije vreme:

J. M. protiv Francuske (br. 71670/14)

5. decembar 2019.

Maloletnici u pritvoru

Güvec protiv Turske

20. januar 2009.

Podnosiocu predstavke, koji je u predmetnom vremenu imao 15 godina, suđeno je pred sudom za punoletna lica, koji ga je na kraju proglasio krivim po optužbi za članstvo u jednoj ilegalnoj organizaciji. Bio je držan u pritvoru pre suđenja više od četiri i po godine u zatvoru za punoletna lica, gde mu nije pružena lekarska pomoć za psihološke probleme koje je imao i gde je u više navrata pokušao da izvrši samoubistvo.

ESLJP je stao na stanovište da je u ovom slučaju **bio prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). S obzirom na uzrast podnosioca predstavke, dužinu pritvora u objektu u kome je bio smešten sa odraslim ljudima i propust vlasti da mu obezbede adekvatnu medicinsku pomoć ili da preduzmu korake da spreče njegove ponavljane pokušaje samoubistva, podnosilac predstavke je bio podvrgnut nečovečnom i ponižavajućem postupanju.

Coselav protiv Turske

9. oktobar 2012.

U ovom slučaju radilo se o samoubistvu jednog šesnaestogodišnjaka koji je boravio u zatvoru za odrasle. Njegovi roditelji su tvrdili da su turske vlasti odgovorne za samoubistvo njihovog sina i da je istraga koja je potom pokrenuta povodom njegovog ubistva bila neadekvatna.

ESLJP je stao na stanovište da je u tom slučaju **prekršen član 2.** Konvencije (Pravo na život) i to kako u svom materijalnom, tako i u procesnom aspektu. ESLJP je, s jedne strane, ustanovio da turske vlasti nisu bile samo indiferentne prema teškim psihološkim problemima sina podnosioca predstavke, čak mu preteći i disciplinskim kaznama zbog prethodnih pokušaja samoubistva, nego su bile odgovorne i za pogoršanje njegovog mentalnog stanja jer su ga držale u zatvoru sa odraslima ne pružajući mu nikakvu medicinsku niti specijalističku pomoć, što je sve dovelo do njegovog samoubistva. S druge strane, turske vlasti su propustile da sprovedu delotvornu istragu kako bi utvrdile ko je neposredno odgovoran i kako je odgovarao za smrt podnosioca predstavke.

Vidi takođe predmet razmatran u novije vreme:

³ Pre hapšenja 1998. godine Odžalan je bio lider Radničke partije Kurdistan (PKK), ilegalne organizacije.

I. E. protiv Republike Moldavije (br. 45422/13)

26. maj 2020.

Lični životni prostor u ćeliji za smeštaj više zatvorenika i pretrpanost zatvora

Orchowski protiv Poljske

22. oktobar 2009.

Podnosilac predstavke, koji se od 2003. godine nalazi na izdržavanju kazne, do sada je 27 puta premeštan između osam različitih zatvora i pritvorskih centara. Najveći deo tog vremena proveo je u ćelijama u kojima je imao manje od tri kvadratna metra ličnog životnog prostora, a prema odredbama poljskog prava, dozvoljeni minimum iznosi tri kvadratna metra. Povremeno se događalo da ima i manje od dva kvadratna metra životnog prostora. Podnosilac predstavke je domaćim vlastima izjavljivao mnogobrojne žalbe u vezi sa uslovima zatočenja, pa je podneo i građansku tužbu za odštetu, ali ništa od toga nije urodilo plodom. U pismu koje mu je uputila u martu 2005, Zatvorska uprava je priznala da postoji problem u vezi s pretrpanošću zatvora, ali je pritužbu podnosioca predstavke odbacila kao neosnovanu.

ESLJP je stao na stanovište da je u ovom slučaju bio **prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) pošto je utvrdio da su s obzirom na kumulativno dejstvo uslova u kojima je podnosilac predstavke boravio, duševni bol i teškoće koje je pretrpeo premašili onaj neizbežan nivo patnje inherentan lišenju slobode. ESLJP je naročito istakao da je Ustavni sud Poljske 2008. godine utvrdio da je za kaznene zavode i pritvorske jedinice u Poljskoj karakterističan sistemski problem u vezi s pretrpanošću, koja je do te mere teška da predstavlja nečovečno i ponižavajuće postupanje. Kada je reč o ličnoj situaciji podnosioca predstavke, Evropski sud je utvrdio da je većina ćelija u kojima je on boravio bila pretrpana, tj. popunjena preko dozvoljenog kapaciteta, usled čega je on imao na raspolaganju manje od zakonski propisana tri kvadratna metra ličnog životnog prostora, a povremeno se dešavalo da taj prostor bude manji i od dva kvadratna metra. Pored toga, taj nedostatak životnog prostora dodatno je pogoršan drugim otežavajućim činiocima, kao što su nemogućnost za vežbe i rekreaciju, naročito za fizičku aktivnost na otvorenom, nepostojanje privatnosti, nezdravi uslovi i česti premeštaji.

Naposletku, **saglasno članu 46.** Konvencije (Obaveznost i izvršenje presuda) ESLJP je pozvao Poljsku da razvije delotvoran sistem za izjavljivanje žalbi vlastima koje su nadležne za nadzor nad pritvorskim centrima i zatvorima kako bi im se omogućilo da reaguju brže nego što mogu reagovati sudovi i da, prema potrebi, nalože da se osuđenici na dužu kaznu zatvora premeste u objekat u kome su uslovi u skladu s Konvencijom.

Vidi takođe: **Norbert Sikorski protiv Poljske**, Presuda, od 22. oktobra 2009; **Łomiński protiv Poljske i Łatak protiv Poljske**, Odluke o prihvatljivosti od 12. oktobra 2010; **Siedlecki protiv Poljske i 14 drugih predstavki**, Odluke o prihvatljivosti, od 14. decembra 2010.

Mandić i Jović protiv Slovenije i Štrucl i drugi protiv Slovenije

20. oktobar 2011.

U ovim slučajevima radilo se o uslovima u zatvoru u Ljubljani. Tokom boravka u tom zatvoru podnosioci predstavke su nekoliko meseci držani u ćelijama u kojima je lični životni prostor koji su imali na raspolaganju iznosio 2,7 kvadratnih metara, a prosečna temperatura popodne u avgustu iznosila je oko 28°C.

ESLJP je konstatovao da je **povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) pošto je ustanovio da su duševni bol i teškoće s kojima su se suočavali podnosioci predstavke premašili neizbežan nivo patnje inherentan lišenju slobode pa su stoga predstavljali ponižavajuće postupanje.

Torreggiani i drugi protiv Italije

8. januar 2013. (pilot-presuda⁴)

U ovom slučaju radilo se o pretrpanosti italijanskih zatvora. Podnosioci predstavke su tvrdili da su uslovi zatočenja u zatvorima *Busto Arsizio* i *Pjačenca* takvi da predstavljaju nečovečno i ponižavajuće postupanje.

ESLJP je ustanovio da je u datom slučaju **bio prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). ESLJP je konstatovao da životni prostor podnosioca predstavke nije bio u skladu sa standardima koji se smatraju prihvatljivima prema sudskoj praksi ESLJP. On je ukazao na to da standard koji preporučuje Evropski komitet za sprečavanje mučenja (CPT) u pogledu životnog prostora pojedinca u ćeliji iznosi četiri kvadratna metra po zatvoreniku. Nedostatak prostora koji su trpeli podnosioci predstavke bio je dodatno pogoršan ostalim uslovima koji obuhvataju nedostatak tople vode tokom dugih perioda i neadekvatno osvetljenje i ventilaciju u zatvoru u Pjačenci. Svi ti nedostaci, iako nijedan od njih sam po sebi nije nečovečan i ponižavajući, predstavljaju uzrok dodatne patnje. Iako nije bilo znakova nikakve namere da se podnosioci predstavke ponize ili obezvrede, ESLJP je stao na stanovište da su uslovi zatočenja bili takvi da su – s obzirom na dužinu boravka u zatvoru – podnosioci predstavke bili izloženi teškoćama koje po intenzitetu prevazilaze onaj neizbežan nivo patnje inherentan lišenju slobode.

Saglasno **članu 46.** Konvencije (Obaveznost i izvršenje presuda), ESLJP je još pozvao italijanske vlasti da u roku od godinu dana ustanove pravni lek ili kombinaciju pravnih lekova koji će omogućiti da se postigne pravno zadovoljenje zbog povreda prava po Konvenciji koje proističu iz pretrpanosti zatvora.

Vasilescu protiv Belgije

25. novembar 2014.

Vidi gore u odeljku „(Higijenski) Uslovi u ćelijama“.

Varga i drugi protiv Mađarske

10. mart 2015. (Pilot-presuda⁵)

U ovom slučaju radilo se o široko rasprostranjenom problemu u vezi s pretrpanošću u mađarskim pritvorskim centrima i zatvorima. Podnosioci predstavke su se pritužili da su uslovi njihovog boravka u pritvorskoj jedinici bili nečovečni i ponižavajući i da mađarsko unutrašnje pravo ne predviđa delotvoran pravni lek pomoću koga bi oni mogli da se požale na uslove svog zatočenja.

ESLJP je stao na stanovište da je u ovom slučaju **bio prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) pošto je, pre svega, ustanovio da je ograničen lični životni prostor koji su imala na raspolaganju sva čestorica pritvorenika u ovom slučaju, koji je dodatno otežan time što nisu imali privatnosti kada su koristili toalet niti adekvatne mogućnosti za spavanje, što je prostor u kojem su boravili bio zagađen insektima i slabo provetren, što su imali ograničenja u pogledu korišćenja tuševa ili vremena koje je moglo da se koristi van ćelije, predstavljao ponižavajuće postupanje. ESLJP je dalje utvrdio da su domaći pravni lekovi koji su predviđeni u unutrašnjem pravu Mađarske i na koje je uputila Država kao na put za izjavljivanje žalbe povodom uslova boravka u pritvoru ili zatvoru, iako formalno dostupni, bili nedelotvorni u praksi, tako da je ESLJP konstatovao da je u ovom slučaju bio **povređen i član 13.** Konvencije (Pravo na delotvoran pravni lek) **pročitano u vezi sa članom 3.** Konvencije.

Saglasno **članu 46.** Konvencije (Obaveznost i izvršenje presuda) ESLJP je naročito naglasio da mađarske vlasti treba hitno da ustanove delotvoran pravni lek ili kombinaciju pravnih lekova, kako preventivnih, tako i kompenzatornih, kako bi se jemčilo istinski delotvorno pravno zadovoljenje za povrede prava po Konvenciji koje proističu iz pretrpanosti zatvora.

Muršić protiv Hrvatske

20. oktobar 2016. (Veliko veće)

Podnositelj predstavke se pritužio da je držan u lošim uslovima u zatvoru u Bjelovaru. Tvrdio da je u nekoliko perioda koji nisu bili uzastopni, a ukupno su trajali 50 dana imao na raspolaganju manje od tri kvadratna metra ličnog životnog prostora u ćeliji u kojoj je boravio, dok je u ostalim periodima imao na raspolaganju između tri i četiri

⁴. Vidi Napomenu 1, gore.

⁵. Vidi Napomenu 1, gore.

kvadratna metra. Takođe se pritužio da su sanitarni čvor, higijenski uslovi, hrana, mogućnost bavljenja nekim radom u zatvoru i pristup rekreativnim i obrazovnim aktivnostima u zatvoru bili nedovoljni.

ESLJP je potvrdio da u njegovoj sudskoj praksi uglavnom preovlađuje situacija u kojoj zatvorenik ima na raspolaganju tri kvadratna metra životnog prostora u ćelijama za smeštaj više zatvorenika, što je primenljiv minimalni standard u smislu člana 3. (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). Onda kada taj prostor padne na ispod tri kvadratna metra, nedostatak ličnog životnog prostora se smatra do te mere izraženim da ima osnova za čvrstu pretpostavku da je posredi povreda člana 3. U ovom konkretnom slučaju, imajući uvid u dokumente koje je predočila država Hrvatska i izjave samog podnosioca predstavke, ESLJP je ustanovio da su uslovi u kojima je podnosilac predstavke boravio u zatvoru u Bjelovaru bili, generalno gledano, adekvatni, ali da je u uzastopnom periodu od ukupno 27 dana, tokom kojih je podnosilac predstavke bio prinuđen da koristi lični životni prostor manji od tri kvadratna metra, bio **prekršen član 3.** Konvencije. S druge strane, ESLJP je ustanovio da **nije bio povređen član 3.** Konvencije kada je reč o ostalim periodima u kojima je podnosilac predstavke imao na raspolaganju manje od tri kvadratna metra životnog prostora, ali ti periodi nisu bili uzastopni, kao što nije bilo povrede prava ni u periodima u kojima je podnosilac imao na raspolaganju prostor između tri i četiri kvadratna metra u zatvoru u Bjelovaru. ESLJP je utvrdio da se ostali periodi tokom kojih je podnosilac predstavke imao na raspolaganju manje od tri kvadratna metra mogu smatrati kratkima i tu se može govoriti o neznatnom smanjenju životnog prostora, dok je u isto vreme podnosilac predstavke imao dovoljnu slobodu kretanja i mogućnost da se bavi raznim aktivnostima van ćelije, a osim toga, bio je smešten u kaznenom zavodu koji se generalno može smatrati primerenim.

Rezmives i drugi protiv Rumunije

25. april 2017. (Pilot-presuda⁶)

Vidi gore odeljak „(Higijenski) Uslovi u ćelijama“.

Bădulescu protiv Portugalije

20. oktobar 2020.⁷

U ovom slučaju radilo se o uslovima u zatvoru *Oporto*, gde je podnosilac predstavke držan od oktobra 2012. do marta 2019. godine. Podnosilac predstavke se pritužio da je tokom tog vremena boravio u pretrpanim ćelijama sa skućenim ličnim životnim prostorom, da su u ćelijama vladali nehigijenski uslovi, da je zimi bilo previše hladno a leti previše toplo, kao i da toaleti nisu bili odvojeni od ostatka prostorije.

ESLJP je stao na stanovište da je **bio prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). ESLJP je naročito ukazao na to da je zatvor *Oporto* bio pretrpan za sve vreme tokom koga je podnosilac predstavke tamo boravio na izdržavanju kazne (bio je osuđen na šest i po godina zatvora) i da je on tada imao na raspolaganju lični životni prostor manji od tri kvadratna metra u ćeliji. Osim toga, pretrpanost zatvora i posledice te pretrpanosti bili su osnovni razlog zabrinutosti koju je Zaštitnik građana (Ombudsman) izneo u svom Izveštaju od 20. aprila 2017. ESLJP je takođe ustanovio da je podnosilac predstavke bio izložen teškoćama i patnji koji su po intenzitetu prevazilazili onaj neizbežan nivo patnje koji je inherentan lišenju slobode pa se stoga radilo o ponižavajućem postupanju. ESLJP je naročito istakao da je to što nije bilo grejanja bilo otežavajući činilac s obzirom na neprijatnost, čak i patnju koju je to moralo da izazove podnosiocu predstavke za sve vreme njegovog boravka u zatvoru.

Vidi takođe:

Sylla i Nollomont protiv Belgije

16. maj 2017.

Nikitin i drugi protiv Estonije

31. januar 2019.

⁶. Vidi Napomenu 1, gore.

⁷. Ova presuda će biti pravnosnažna pod okolnostima utvrđenim u članu 44. stav 2. (pravnosnažne presude) [Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda](#).

Učestali premeštaji

Khider protiv Francuske

9. jul 2009.

Podnosilac predstavke, koji je bio pritvoren u kontekstu postupka koji je protiv njega vođen zbog osnova sumnje da je počinio niz krivičnih dela, uključujući oružanu pljačku koju je počinio kao pripadnik jedne bande, pritužio se na uslove pritvora i na to da su prema njemu preduzete posebne mere bezbednosti kao prema „zatvoreniku koji zahteva specijalni nadzor“.

ESLJP je stao na stanovište da je u ovom slučaju bio **povređen član 3.** (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). Uslovi pritvora podnosioca predstavke, to što je svrstan u kategoriju zatvorenika koji zahtevaju posebne mere bezbednosti, što je više puta premeštan iz jednog u drugi zatvor, što je dugo boravio u samici i često fizički pretresan do gole kože samo je doprinelo nečovečnom i ponižavajućem postupanju u smislu člana 3. Konvencije.

Payet protiv Francuske

20. januar 2011.

Podnosilac predstavke, koji se nalazio na izdržavanju zatvorske kazne zbog ubistva, pritužio se zbog uslova u zatvoru i zbog toga što je često premeštan u drugu ćeliju i iz jednog u drugi zatvorski objekat iz razloga bezbednosti; osim toga, pritužio se i zbog disciplinske kazne koja mu je izrečena i koja je podrazumevala da bude smešten u ćeliju koja nema prirodnog svetla niti raspolaže odgovarajućim higijenskim uslovima.

ESLJP je ustanovio da je **povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) kada je reč o lošim uslovima boravka u kaznenom krilu zatvora u koji je podnosilac predstavke bio smešten (prljave, ruinirane i poplavljene prostorije, nedostatak svetla za čitanje i pisanje). ESLJP je, osim toga, zaključio da **nije bio povređen član 3.** kada je reč o bezbednosnim rotacijama kojima je podnosilac predstavke bio podvrgnut.

Khider protiv Francuske

1. oktobar 2013. (Odluka o prihvatljivosti)

U ovom slučaju radilo se o osuđeniku koji je nekoliko puta bežao ili pokušavao da pobjegne iz zatvora i koga su vlasti svrstale u kategoriju „visokorizičnih zatvorenika“. On je tvrdio da su uslovi u kojima boravi u zatvoru posebno strogi, što, između ostalog, podrazumeva da mu je često menjano okruženje, da dugotrajne periode držan u samici i pretresan do gole kože. Smatrao je da je način na koji se prema njemu postupa nečovečan i ponižavajući.

ESLJP je pritužbe podnosioca predstavke po članu 3. Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) proglasio **neprihvatljivima** kao očigledno neosnovane. ESLJP je naročito zapazio da su vlasti objasnile da je podnosilac predstavke često prebacivan iz jedne u drugu ćeliju upravo zato što je on više puta ponovio nasilničko ponašanje. On je premeštan iz praktičnih razloga, a ne iz nečije želje da se on ponizi ili obezvredi. ESLJP je, osim toga, konstatovao da je podnosilac predstavke od oktobra 2011. izdržavao kaznu u „normalnom“ zatvorskom režimu. Ustanovio je da posledice premeštaja podnosioca predstavke nisu dosegle minimalni nivo težine koji je potreban da bi predstavljale nečovečno ili ponižavajuće postupanje u smislu člana 3. Konvencije.

Bamouhammad protiv Belgije

17. novembar 2015.

Podnosilac predstavke, koji boluje od Ganserovog sindroma (ili „zatvorske psihoze“), tvrdio je da je bio podvrgnut nečovečnom i ponižavajućem postupanju dok je boravio u zatvoru, koje se negativno odrazilo na njegovo mentalno zdravlje. Takođe se pritužio da nije imao na raspolaganju delotvorne pravne lekove.

ESLJP je stao na stanovište da je u tom slučaju bio **povređen član 3.** Konvencije

(Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja ili kažnjavanja), kao i da je **bio povređen član 13.** (Pravo na delotvoran pravni lek) **sagledan zajedno sa članom 3.** ESLJP je naročito ustanovio da je način na koji je organizovan boravak podnosioca predstavke u zatvoru, što je podrazumevalo i neprestane premeštaje iz jednog u drugi zatvor (43 premeštaja tokom šest godina), kao i više puta preduzete specijalne mere, zajedno s tim što su zatvorske vlasti kasnile da mu obezbede terapiju i odbijale da razmotre bilo kakvu alternativu kazni zatvora uprkos tome što se njegovo zdravstveno stanje pogoršalo, naneo podnosiocu predstavke duševni bol čiji je intenzitet premašio neizbežni nivo patnje inherentan lišenju slobode. Nivo težine koji je potrebno dosegnuti da bi se neko postupanje okvalifikovalo kao ponižavajuće u smislu člana 3. bio je na taj način premašen. Naposljetku, ESLJP je predložio, saglasno **članu 46.** (Obaveznost i izvršenje presuda), da Belgija uvede u svoje unutrašnje pravo pravni lek koji bi omogućio zatvorenicima da se prituže zbog premeštaja iz jednog u drugi zatvor zbog specijalnih mera nalik na one koje su bile nametnute podnosiocu predstavke.

Bezbednost zatvorenika prilikom prebacivanja iz zatvora u zatvor

Ilgiz Khalikov protiv Rusije

15. januar 2019.

U ovom slučaju radilo se o zatvoreniku koji se obratio ESLJP zbog toga što je bio teško ranjen od zalutalog metka koji je zadobio u unakrsnoj vatri između čuvara i zatvorenika koji su pokušali da pobegnu prilikom premeštaja zatvorenika u drugi kazneni zavod. Podnosilac predstavke je takođe tvrdio da vlasti nisu sprovele delotvornu istragu povodom incidenta usled koga je on, kako je naglasio, ostao doživotni invalid i trpeo znatne bolove.

ESLJP je stao na stanovište da je u tom slučaju **bio povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). ESLJP je naročito ustanovio da je Država odgovorna za povredu podnosioca predstavke zato što su se čuvari koji su pratili grupu zatvorenika oglušili o propise ustanovljene radi bezbednosti zatvorenika koji se premeštaju. U prvom redu, ESLJP je istakao da su zatvorski čuvari odlučili da prevezu veći broj zatvorenika od onoga koji je mogao da stane u zatvorski kombi. Činjenica da se u kombiju nalazilo više lica od dozvoljenog broja značila je da su zatvorenici bili u stanju da pokušaju da nadvladaju čuvaru i da se podnosilac predstavke, bivši policajac pa samim tim i ranjiv zatvorenik koji je trebalo da bude prebačen u zasebnu ćeliju, nalazio u zadnjem delu kombija sa dvojicom čuvara u trenutku kada se napad dogodio. Osim toga, istraga koja je sprovedena povodom tog incidenta bila je nedelotvorna. Predistražne radnje protekle su u znaku odlaganja, bile su ograničene po obimu i nikada nisu napredovale do faze otpočinjanja krivične istrage.

Boravak u samici

Ilaşcu i drugi protiv Moldavije i Rusije

8. jul 2004. (Veliko veće)

Podnosilac predstavke, koji je u to vreme bio moldavski opozicioni političar, bio je osuđen na osam godina zatvora i držan u veoma strogoj izolaciji u Pridnjestrovskoj oblasti Moldavije pre no što je presuda kojom je on proglašen krivim i osuđen na smrt zbog nekoliko krivičnih dela vezanih za terorizam *de facto* poništena tako da je on oslobođen 2001. godine. Dok je čekao na izvršenje smrtne kazne, nije imao nikakvog kontakta sa drugim zatvorenicima, nije primao nikakve vesti spolja – jer mu nije bilo dozvoljeno da šalje ili da prima poštu – i nije imao pravo na kontakt sa advokatom, niti je mogao da prima redovne posete svojih srodnika. U ćeliji nije bilo grejanja, kažnjavan je tako što mu je oduzimana hrana, a samo veoma retko mu je dozvoljavano da se istušira. U tim uslovima i bez zdravstvene nege njegovo zdravstveno stanje se pogoršalo.

ESLJP je stao na stanovište da su svi ti uslovi, u celini gledano, predstavljali mučenje, čime je Rusija **prekršila član 3.** Konvencije (Zabrana mučenja i nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) (ESLJP je ustanovio da je region Pridnjestrovlja u Moldaviji bio pod efektivnom vlašću ili barem pod odlučujućim uticajem Ruske vlade u to vreme).

Ramirez Sanchez protiv Francuske

4. jul 2006. (Veliko veće)

Podnosilac predstavke, međunarodni terorista – poznat kao „Karlos” ili „Šakal”, proveo je osam godina u samici u jednom francuskom zatvoru nakon što je proglašen krivim za krivična dela iz oblasti terorizma. Bio je odvojen od drugih zatvorenika, ali je imao mogućnost da gleda televiziju i čita novine i bilo mu je dozvoljeno da prima posete članova svoje porodice i advokata.

ESLJP je stao na stanovište da u datom slučaju **nije bio povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). ESLJP je ustanovio da, naročito ako se ima na umu karakter podnosioca predstavke i opasnost koju je on predstavljao, uslovi u kojima je držan u zatvoru nisu dosegli onaj minimalni nivo težine koji je neophodan da se ustanovi nečovečno ili ponižavajuće postupanje. ESLJP je uzeo u obzir činjenicu da je nekoliko meseci pre nego što je on doneo presudu, Francuska ukinula njegovu izolaciju, tj. on više nije boravio u samici.

U isto vreme, ESLJP je izrazio saglasnost sa zabrinutošću Evropskog komiteta za sprečavanje mučenja (CPT) zbog mogućih dugoročnih posledica izolacije podnosioca predstavke i naglasio je da boravak u samici, čak i u slučajevima u kojima se radi samo o relativnoj izolaciji, ne može nijednom zatvoreniku biti određen doživotno. Država mora periodično da preispituje svoju odluku o boravku zatvorenika u samici, da obrazloži svaku odluku o nastavku takve segregacije i da vodi računa o fizičkom i psihičkom stanju zatvorenika.

Vidi predmet razmatran u skorije vreme: Hansen protiv Norveške, Odluka o prihvatljivosti (Odbor), od 29. maja 2018.

Piechowicz protiv Poljske i Horych protiv Poljske

17. april 2012.

I u jednom i u drugom slučaju radilo se o režimu u kome u poljskim zatvorima borave zatvorenici koji su svrstani u kategoriju opasnih. Podnosioci predstavke su se, pre svega, pritužili na režim za „opasne zatvorenike” i uslove boravka u zatvoru, uključujući ograničenja poseta koja za njih važe ili koja su važila, smatrajući da je takvo postupanje nečovečno i ponižavajuće i da predstavlja kršenje njihovog prava na privatni i porodični život.

ESLJP je ustanovio da je **povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) **i član 8.** Konvencije (Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) i u jednom i u drugom slučaju. ESLJP je naročito istakao da držanje zatvorenika u tako strogom režimu u periodu od nekoliko godina, u izolaciji, bez dovoljno mentalnog i fizičkog stimulansa i bez ispitivanja da li postoje konkretni razlozi za produžetak primene takvog režima nije neophodno za održavanje bezbednosti u zatvoru.

Vidi takođe, između ostalog: Paluch protiv Poljske i Świdorski protiv Poljske, presude od 16. februara 2016; Karwowski protiv Poljske, Presuda, od 19. aprila 2016.

X protiv Turske (br. 24626/09)

9. oktobar 2012.

Ovde se radilo o zatvoreniku homoseksualcu koji je, nakon što se požalio na zastrašivanje i siledžijsko ponašanje drugih zatvorenika s kojima je boravio u istoj ćeliji, bio prebačen u samicu u kojoj je ukupno proveo više od osam meseci.

ESLJP je stao na stanovište da su takvi uslovi boravka u zatvoru podnosiocu predstavke naneli psihičke i fizičke patnje, pored toga što su u njemu izazvali osećaj da je lišen dostojanstva, što sve predstavlja „nečovečno i ponižavajuće postupanje” kojim se **krši član 3.** Konvencije. Osim toga, ESLJP je ustanovio da glavni razlog za boravak podnosioca predstavke u samici nije bila njegova zaštita nego je to bila njegova seksualna orijentacija. Stoga je ESLJP zaključio da se ovde radilo o diskriminatornom postupanju kojim je **prekršen član 14.** Konvencije (Zabrana diskriminacije).

Öcalan protiv Turske (br. 2)

18. mart 2014.

Podnosilac predstavke Abdulah Odžalan, osnivač Radničke partije Kurdistan (PKK), ilegalne organizacije, pritužio se, pre svega, na uslove boravka u zatvoru na ostrvu Imrali (naročito na socijalnu izolaciju kojoj je bio izložen, kao i na ograničenja u pogledu komunikacije sa članovima porodice i advokatima), gde je držan u samici sve do 17. novembra 2009. godine, kada je u taj zatvor prebačeno još pet drugih zatvorenika.

ESLJP je stao na stanovište da je u ovom slučaju bio **povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) u pogledu uslova u kojima je podnosilac predstavke boravio sve do 17. novembra 2009, kao i da **nije bio povređen član 3.** u pogledu uslova u kojima je boravio u zatvoru posle tog datuma. S jedne strane, sagledavajući slučaj iz nekoliko aspekata, kao što je nedostatak sredstava za komunikaciju koji bi pomogli da se prevaziđe socijalna izolacija podnosioca predstavke, zajedno sa činjenicom da su njegovi posetioci neprestano bili suočavani sa velikim teškoćama kada su pokušavali da dobiju pristup zatvoru, ESLJP je ustanovio da su uslovi koji su podnosiocu predstavke bili nametnuti sve do 17. novembra 2009. godine predstavljali nečovečno postupanje. S druge strane, imajući, pre svega, u vidu dolazak drugih zatvorenika u zatvor *Imrali* i povećanu učestalost poseta, ESLJP je izveo suprotan zaključak kada je reč o Odžalanovom boravku u zatvoru posle navedenog datuma.

Harakchiev i Tolumov protiv Bugarske

8. jul 2014.

U ovom slučaju radilo se o osudi prvog podnosioca predstavke na kaznu doživotnog zatvora bez mogućnosti da mu kazna bude preinačena i o strogom zatvorskom režimu koji je podrazumevao i izolaciju u kojoj su držani on i drugi podnosilac predstavke, takođe osuđenik na kaznu doživotnog zatvora. Obojica podnosioca predstavke su se, između ostalog, požalila da je strogi zatvorski režim kome su podvrgnuti kao osuđenici na kaznu doživotnog zatvora, pored uslova samog boravka u zatvoru, nečovečan i ponižavajući. Posebno su istakli to da su osuđenici na doživotni zatvor podvrgnuti režimu u kome su neprestano zaključani u svojim ćelijama (osim jednosatne dnevne šetnje) i izolovani od ostalih zatvorenika, bez tekuće vode i bez pristupa toaletu.

ESLJP je stao na stanovište da je u ovom slučaju bio **povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) kada je reč o režimu i uslovima boravka u zatvoru dvojice podnosioca predstavke. Kada je reč o strogom zatvorskom režimu, ESLJP je naročito ustanovio da je nečovečno i ponižavajuće kumulativno dejstvo uslova kojima su izloženi podnosioci predstavke i koji obuhvataju izolaciju, neadekvatnu provetrenost, neadekvatno osvetljenje, higijenu, hranu i lekarsku negu. Zaista, izolacija podnosioca predstavke proistekla je, kako izgleda, iz automatske primene domaćih pravnih odredaba kojima se uređuje zatvorski režim, a ne nekih konkretnih bezbednosnih problema koji bi se odnosili na ponašanje ove dvojice podnosioca predstavke. ESLJP je takođe konstatovao da je **povređen član 13.** Konvencije (Pravo na delotvoran pravni lek) zbog toga što nisu postojali delotvorni pravni lekovi koje bi podnosioci predstavke mogli da primene u vezi sa uslovima pritvora. Konačno, saglasno **članu 46.** Konvencije (Obaveznost i izvršenje presuda) ESLJP je stao na stanovište da, kako bi propisno izvršila presudu izrečenu u ovom slučaju, Bugarska treba da reformiše, po mogućstvu zakonodavnim putem, pravni okvir kojim se uređuje zatvorski režim primenljiv na lica osuđena na kaznu doživotnog zatvora sa mogućnošću ili bez mogućnosti uslovnog otpusta, pre svega, tako što će se uhvatiti ukoštac s problemom automatskog uvođenja krajnje restriktivnog zatvorskog režima i izolacije za sve osuđenike na kaznu doživotnog zatvora.

Vidi takođe, između ostalog: **Manolov protiv Bugarske**, Presuda, od 4. novembra 2014; **Halil Adem Hasan protiv Bugarske**, Presuda, od 10. marta 2015.

Pretrasi zatvorenika do gole kože

Valašinas protiv Litvanije

24. jul 2001.

Podnosiocu predstavke, koji je izdržavao kaznu zatvora na koju je osuđen zbog krađe, nedozvoljenog posedovanja i prodaje vatrenog oružja, naređeno je posle posete jednog njegovog rođaka da skine svu odeću u prisustvu zatvorske čuvarke, što je, kako je on tvrdio, učinjeno da bi ga ponizili. Potom mu je naređeno da čučne, a njegove polne organe i hranu koju je dobio od posetioca čuvari su pregledali opipavanjem bez rukavica.

ESLJP je ustanovio da je način na koji je ovaj konkretan pretres izvršen posvedočio o očiglednom nepoštovanju podnosioca predstavke i njime je, u suštini, bilo umanjeno njegovo ljudsko dostojanstvo. ESLJP je zaključio da je to predstavljalo ponižavajuće postupanje kojim je **prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja).

Iwańczuk protiv poljske

15. novembar 2001.

Dok je boravio u pritvoru do početka suđenja, podnosilac predstavke je zatražio dozvolu da glasa na opštim izborima 1993. godine. Jedna grupa zatvorskih čuvara rekla mu je da će morati da skine sa sebe svu odeću da se podvrgne pretresu do gole kože da bi mu bilo dozvoljeno da glasa. On je skinuo svu odeću i ostao u donjem rublju, a u tom trenutku su zatvorski čuvari počeli da mu se podsmevaju, upućujući ponižavajuće opaske na račun izgleda njegovog tela i verbalno ga zlostavljajući. Naređeno mu je da skine i donje rublje, ali je on odbio da to učini pa je vraćen u ćeliju, ali mu nije bilo dozvoljeno da glasa.

ESLJP je ustanovio da je takvo ponašanje predstavljalo ponižavajuće postupanje, čime je **bio prekršen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). Nije bilo nijednog valjanog razloga da je naređenje da se podnosilac predstavke skine bilo nužno i opravdano iz razloga bezbednosti jer se on mirno ponašao za sve vreme pritvora, nije bio optužen ni za kakvo nasilno krivično delo, ranije nije bio upisan u krivičnu evidenciju i nije bilo nikakvog razloga za strah da bi se on mogao nasilno ponašati. Iako pretres do gole kože može biti neophodan u određenim slučajevima kako bi se osigurala bezbednost u zatvoru ili sprečili neredi, takav pretres se mora obaviti na odgovarajući način. Ponašanje kojem je cilj da izazove osećanje poniženosti i inferiornosti, što je ovde bio slučaj, pokazuje da nema poštovanja prema ljudskom dostojanstvu zatvorenika.

Frérot protiv Francuske

12. jun 2007.

Podnosilac predstavke, koji se nalazio na izdržavanju kazne doživotnog zatvora koja mu je izrečena za više krivičnih dela, uključujući ubistvo i oružanu pljačku, inače bivši član jednog oružanog pokreta ekstremne levice, bio je redovno pretresan do gole kože, kad god bi izašao iz sobe za prijem posetilaca u zatvoru u Frenu, gde je boravio od 1994. 1996. godine. Kada je odbio takav pretres, odveden je u ćeliju za disciplinsko kažnjavanje.

ESLJP je stao na stanovište da je u tom slučaju **bio povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog i ponižavajućeg postupanja). Iako je priznao da su pretresi do gole kože ovog podnosioca predstavke bili vršeni da bi se očuvala bezbednost ili sprečila nova krivična dela, ESLJP je bio zapanjen zbog činjenice da se postupak pretresa razlikovao od zatvora do zatvora u kome je boravio podnosilac predstavke. Samo u Frenu od njega se tražilo da se podvrgne analnom pregledu jer se u tom zatvoru pretpostavljalo da svaki zatvorenik koji se vraća iz sobe u kojoj je razgovarao s posetiocem krije predmete ili zabranjene supstance u najintimnijim delovima tela. ESLJP je stoga mogao da shvati da se zatvorenici mogu osećati kao žrtve primene proizvoljnih mera, naročito ako se uzme u obzir da je postupak pretresa utvrđen u cirkularnom pismu i da je svakom upravniku zatvora bio dozvoljen visok stepen diskrecionih ovlašćenja u tom smislu.

El Shennawy protiv Francuske

20. januar 2011.

Podnosilac predstavke, koji se nalazio na izdržavanju kazne zatvora zbog nekoliko različitih krivičnih dela, pritužio se naročito na pretrese do gole kože kojima je bio podvrgavan tokom krivičnog postupka koji je protiv njega vođen.

ESLJP je stao na stanovište da je **povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja). Pretresi o kojima je reč nisu bili propisno bazirani na osnovnim potrebama bezbednosti. Iako je podnosilac predstavke bio kratko vreme podvrgavan takvim pretresima, oni su mogli da izazovu osećaj tuđe proizvoljnosti, sopstvene inferiornosti i anksioznosti karakteristične za stepen poniženja koji nadilazi nivo poniženosti koji je neminovan kod svakog pretresa zatvorenika do gole kože.

S. J. (br. 2) protiv Luksemburga (BR. 47229/12)

31. oktobar 2013.

Podnosilac predstavke, koji je bio na izdržavanju kazne zatvora, pritužio se da je, kako bi bio pretresan do gole kože, bio primoran da skine svu odeću u otvorenoj kabini u prisustvu čuvara. Tvrdio je da je pretres u takvim uslovima predstavljao nečovečno i ponižavajuće postupanje.

ESLJP je stao na stanovište da u ovom slučaju **nije bio povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja), i to ni u materijalnom, ni u procesnom aspektu tog člana. Ističući, pre svega, da prostorije u kojima se sve to događalo

nisu bile idealno projektovane te su treća lica mogla da vide kabinu o kojoj je reč i čija su se vrata otvarala u sobu u kojoj su zatvorenici pretresani, ESLJP je ipak konstatovao da se samo na osnovu te činjenice ne može zaključiti da je fizički pretres izvršen u tom delu zgrade podrazumevao stepen patnje ili poniženja koji bi prevazilazio ono što je neizbežno u datoj situaciji. Pored toga, a naročito imajući u vidu fizički pretres sproveden u ovom slučaju, ESLJP je ukazao na to da u spisku predmeta nema dokaza koji bi uputili na to da je postojala bilo kakva želja da podnosilac predstavke bude ponižen, a ni sam podnosilac predstavke nije tvrdio da je bio žrtva čuvara koji se ponašaju bez ikakvog poštovanja ili da su se čuvari ponašali na način koji bi ukazao na to da žele da ga ponize.

Milka protiv Poljske

15. septembar 2015.

U ovom slučaju radilo se o disciplinskom kažnjavanju podnosioca predstavke zbog toga što je odbio da ga u zatvoru pretresu do gole kože. Poljski sudovi su odbacili njegove žalbe, a da uopšte nisu ispitali stvarne razloge za izricanje disciplinskih mera, uz obrazloženje da je on odbio da se podvrgne telesnom pregledu, što samo po sebi predstavlja disciplinski prekršaj.

ESLJP je pritužbu podnosioca predstavke po osnovu člana 3. Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) proglasio **neprihvatljivom** kao očigledno neosnovanu pošto je ustanovio da u tom slučaju ne postoji element obezvređivanja ili poniženja koji bi mogao aktivirati pitanja po članu 3. Međutim, ESLJP je stao na stanovište da je u datom slučaju **bio prekršen član 8.** Konvencije (Pravo na poštovanje privatnog života). U tom smislu ESLJP je naročito istakao da pretresi do gole kože iako povremeno mogu biti neophodni kako bi se osigurala bezbednost u zatvoru ili kako bi se sprečili neredi u zatvorima, moraju biti sprovedeni na primeren način. U slučaju ovog podnosioca predstavke ESLJP je ustanovio da nije dokazano da mešanje o kome je reč nije bilo opravdano nasušnom društvenom potrebom i da nije bilo srazmerno u datim okolnostima.

Roth protiv Nemačke

22. oktobar 2020.⁸

U ovom slučaju podnosilac predstavke se pritužio zbog više puta ponavljanih nasumičnih pretresa do gole kože u zatvoru i zbog toga što su domaći sudovi odbili da mu dosude naknadu na ime nematerijalne štete.

ESLJP je konstatovao da je **povređen član 3.** Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) pošto je ustanovio da su ti pretresi bili takvi da su prevazišli onaj neminovni element patnje ili poniženja koji je povezan s tim oblikom legitimnog postupanja, te da su oni stoga umanjivali ljudsko dostojanstvo podnosioca predstavke i time predstavljali ponižavajuće postupanje. ESLJP je naročito ukazao na to da način na koji su sprovedeni ti ponovljeni pretresi nije sadržao nijedan drugi element koji bi ukazao na nameru da se nepotrebno obezvredi ili ponizi podnosilac predstavke. Međutim, budući da nije bilo legitimne svrhe za te ponavljane pretrese, osećaj nemoćne prepuštenosti drugome na milost i nemilost i inferiornosti i anksioznosti koji su često povezani s tom svešću o sopstvenoj nemoći, kao i osećanje teškog napada na dostojanstvo za koje nema sumnje da je izazvano kada se čoveku naredi da se skine pred drugim licem i da se podvrgne pregledu anusa, svakako je izazvao takav stepen poniženja koji je premašio onaj neizbežni pa samim tim i podnošljivi nivo poniženja koje pretres zatvorenika do gole kože neminovno izaziva. ESLJP je takođe konstatovao da je **povređen član 13.** Konvencije (Pravo na delotvoran pravni lek) pošto je ustanovio da nije postojao delotvoran pravni lek na koji bi se podnosilac predstavke mogao pozvati pred nekim nacionalnim organom vlasti koji bi mogao da rešava suštinu pritužbe podnosioca predstavke po članu 3.

⁸. Ova presuda će postati pravnosnažna pod okolnostima utvrđenim u članu 44. stav 2. [Konvencije](#).

Video-nadzor ćelije

Van der Graaf protiv Holandije

1. jun 2004. (Odluka o prihvatljivosti)

U maju 2002. godine podnosilac predstavke je uhapšen i određen mu je pritvor jer je osumnjičen da je pucao i ubio jednog poznatog političara. Smešten je pod stalni video-nadzor. Žalbe koje je izjavljivao protiv više puta donetih naloga za produžetak stalnog video-nadzora prihvaćene su kao osnovane jer su sudovi ustanovili da nije postojao pravni osnov za određivanje takve mere s obzirom da je on već bio u režimu individualnog pritvora. U julu 2002. godine propisi o zatvorskom režimu su izmenjeni, pa je otada postalo moguće da se pritvorenici koji se nalaze u režimu individualnog pritvora stave i pod stalni video-nadzor. Istog dana guverner pritvorskog centra izdao je novu naredbu da se nastavi video-nadzor podnosioca predstavke. Ovog puta žalba podnosioca predstavke je odbijena uz obrazloženje da je, između ostalog, ta mera imala dovoljan pravni osnov u izmenjenim zatvorskim pravilima.

ESLJP je proglasio predstavku **neprihvatljivom** i po članu 3. (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) i po članu 8. Konvencije (Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) kao očigledno neosnovanu. Prvo, ESLJP je smatrao da iako je stalni video-nadzor kojem je podnosilac predstavke bio podvrgnut tokom više od četiri i po meseca mogao u njemu izazvati osećaj neprijatnosti i uznemirenosti jer nije imao nikakav vid privatnosti, ipak nije u dovoljnoj meri utvrđeno da mu je ta mera u suštini izazvala duševnu patnju takvog nivoa težine koji bi predstavljao nečovečno ili ponižavajuće postupanje. Drugo, ESLJP je konstatovao da je stavljanje podnosioca predstavke pod stalni video-nadzor predstavljalo teško mešanje u njegovo pravo na poštovanje njegovog privatnog života. Međutim, ta mera je imala osnov u unutrašnjem pravu i njome se težilo ostvarenju legitimnog cilja – sprečavanja da podnosilac predstavke pobegne ili da naudi sopstvenom zdravlju. S tih razloga, s obzirom na veliku uznemirenost javnosti izazvanu krivičnim delom koje je počinio podnosilac predstavke i s obzirom na to koliko je bilo važno da on bude izveden pred sud, ESLJP je ustanovio da mešanje na koje se on pritužio može da se smatra neophodnim u demokratskom društvu u interesu javne bezbednosti i sprečavanja nereda ili kriminala.

Riina protiv Italije

11. mart 2014. (Odluka o prihvatljivosti)

Podnosilac predstavke, koji je osuđen na kaznu doživotnog zatvora zbog toga što je izvršio veoma teška krivična dela, uključujući mafijašku zaveru i više atentata, pritužio se zbog činjenice da je bio podvrgnut stalnom video-nadzoru u svojoj ćeliji, između ostalog i u toaletu. On je u predstavi takođe naveo da su svi domaći pravni lekovi koji su mu bili na raspolaganju da se pomoću njih usprotivi tim merama bili nedelotvorni.

ESLJP je ovu predstavku proglasio **neprihvatljivom** po članu 3. Konvencije (Zabrana nečovečnog ili ponižavajućeg postupanja) i članu 8. Konvencije (Pravo na poštovanje privatnog i porodičnog života) pošto je ustanovio da podnosilac predstavke nije iscrpeo sva domaća pravna sredstva koja je imao na raspolaganju kako bi izjavio žalbu protiv primene mere stalnog video-nadzora.

Gorlov i drugi protiv Rusije

2. jul 2019.

U ovom slučaju radilo se o stalnom video-nadzoru zatvorenika u ćelijama; taj nadzor je obavljan preko zatvorenog sistema televizijskih kamera. Podnosioci predstavke su se, pre svega, pritužili da je stalnim video-nadzorom njihovih ćelija, koji ponekad sprovode i zatvorske čuvarke, povređeno njihovo pravo na poštovanje njihovog privatnog života.

ESLJP je stao na stanovište da je u ovom slučaju **prekršen član 8.** Konvencije (Pravo na poštovanje privatnog života) pošto je ustanovio da mera o kojoj je reč nije bila u skladu sa zakonom. Iako je ESLJP mogao da prihvati da može biti neophodno da se nadziru određeni delovi kaznenih ustanova ili da se neki zatvorenici podvrgnu trajnom nadzoru, on je u ovom konkretnom slučaju ustanovio da se postojeći pravni okvir u Rusiji ne može smatrati dovoljno jasnim, preciznim i detaljnim u tom smislu da pruža odgovarajuću zaštitu od proizvoljnog mešanja javnih vlasti u pravo na poštovanje privatnog života pojedinca. ESLJP je takođe konstatovao da je **povređen član 13.** Konvencije (Pravo na delotvoran

pravni lek) **u vezi sa članom 8.** Konvencije u odnosu na dvojicu podnosilaca predstavke pošto je utvrdio da oni nisu imali na raspolaganju delotvoran pravni lek pomoću koga bi mogli da izjave žalbu na povredu prava na poštovanje njihovog privatnog života.

Vidi takođe: **Izmestyev protiv Rusije**, Presuda, od 27. avgusta 2019.

Kontakt za medije:

Tel.: +33 (0)3 90 21 42 08